

עני מהפך בחררה – Primary Sources

(1) Gemara (Kiddushin 59a)

רב גידל הוה מהפך בההיא
ארעא אול רבי אבא זבנה אול רב גידל
קבליה לרבי זירא אול רבי זירא וקבליה לרב
יצחק נפחא אמר ליה המתן עד שיעלה
אצלנו לרגל כי סליק אשכחיה אמר ליה עני
מהפך בחררה ובא אחר ונטלה הימנו מאי
אמר ליה נקרא רשע ואלא מר מאי טעמא
עבר הכי א"ל לא הוה ידענא השתא נמי
ניתבה ניהליה מר א"ל זבוני לא מזבנינא
לה דארעא קמיינא היא ולא מסמנא מילתא
אי בעי במתנה נישקליה דרב גידל לא נחית
לה⁷ דכתיב⁸ ושונא מתנות יחיה רבי אבא לא
נחית לה משום דהפך בה רב גידל לא מר
נחית לה ולא מר נחית לה ומיתקריא ארעא
דרבנן;

(2) Source of the prohibition

(3) Rashi's opinion regarding hefker

עני המהפך בחררה.
מחזר אחריה לזכות צה מן ההפקר
או שיתנה לו צעל הצית: נקרא רשע.

(4) Tosefos's two questions on Rashi

כתבו התוספות: עני המהפך בחררה ובא אחר ונטלה כו' - פי' בקונטרס דמייירי בחררה של הפקר. וקשה
מהא דתנן בשנים אוחזין (ב"מ דף י.) ראה את המציאה ונפל לו עליה או שפירש טליתו עליה ובא אחר
ונטלה, הרי היא שלו.

וכן הא דקאמר התם (שם) מי שליקט מקצת הפאה ופירש טליתו עליה, מעבירים אותו הימנה, ואמאי עני
מהפך בחררה הוא.

(5) Tosefos's opinion regarding hefker

עוד כתבו התוספות: ואומר ר"ת, דאיסור דמהפך דנקט הכא לא שייך אלא דוקא כשרוצה העני להרויח
בשכירות או כשרוצה לקנות דבר אחד וחבירו מקדים וקונה, והוי דומיא דרב גידל, ומש"ה קאמר דנקרא
רשע כי למה מחזר על זאת שטרח בה חבירו, ילך וישתכר במקום אחר, אבל אם היתה החררה דהפקר,
ליכא איסור, שאם לא זכה בזאת לא ימצא אחרת.

(6) Is an unusual sale similar to hefker? Tosefos and Ramban

עוד כתבו התוספות: ומכאן נראה למהר"ר יצחק שאסור למלמד להשכיר עצמו לבעל הבית שיש לו מלמד
אחר בביתו כל זמן שהמלמד בביתו שמאחר שהוא שכיר שם ילך המלמד במקום אחר להשתכר שם אם
לא שיאמר בעה"ב דאין רצונו לעכב המלמד שלו אבל אם שכר בעה"ב מלמד אחד יכול בעה"ה אחר לשכור
אותו מלמד עצמו ואינו יכול לומר לו הבעה"ב לך ושכור מלמד אחר דנימא ליה אין רצוני אלא לזה שהרי
כמדומה לי שזה ילמוד בני יפה ממלמד אחר.

אבל הרמב"ן (ב"ב) כתב: ואפילו לקח בפחות מכדי דמיו, הואיל ומכר הוא, אין לחלוק.

(7) Do we paskan like Rashi or Rabbanu Tam?

שולחן ערוך (חושן משפט סימן רלז סע' א): המחזיר אחר דבר לקנותו או לשכרו, בין קרקע בין מטלטלים, ובא אחר וקנאו, נקרא רשע. והוא הדין לרוצה להשכיר עצמו אצל אחר. וי"א שאם בא לזכות בהפקר או לקבל מתנה מאחר, ובא אחר וקדמו, אינו נקרא רשע, כיון שאינו דבר המצוי לו במקום אחר. ויש אומרים דלא שנה. הגה: וסברא הראשונה נראה עיקר.

(8) What is considered a מציאה?

(9) Limitation 1. אומנתו בכך

הקשו התוספות: ומיהו קשה מההיא דפרק לא יחפור (ב"ב דף כא): דקאמר התם מרחיקין מן הדג כמלא ריצת הדג אף על פי שהוא של הפקר ונראה דהתם היינו טעמא מפני שהוא יורד לאומנתו כי ההיא דקאמר התם (שם) האי בר מבואה דאוקי ריחיא ואתא בר מבואה ואוקי בהדיה מצי לעכובי עליה דקאמר ליה דקא פסקת לחיותאי

(10) Limitation 2. Where the Mehapech was Torach

עוד תירצו התוספות: ועוד אומר רבינו מאיר אביו של ר"ת דמ"רי בדג מת שכן דרך הדייגים להשים במצודות דג מת והדיגים מתאספים שם סביב אותו הדג וכיון שזה פירש מצודתו תחילה וע"י מעשה שעשה זה מתאספים שם סביב ודאי אם היה חבירו פורש הוה כאילו גוזל לו ויכול לומר לו תוכל לעשות כן במקום אחר.

Gitten (59b)

**דעני המנקף בראש הזית^ט מה שתחתיו
גזל מפני דרכי שלום ר' יוסי אומר גזל גמור**

110 גיטין / תוספות, כ"ב ע"פ חזקוני - 2 דף קטן / תוספות כ"ב
Brought from Otzar HaTorah

כתב הרא"ש: ועני המנקף בראש הזית דאמר' בפרק הניזקין (דף נט ב) מה שתחתיו גזל מפני דרכי שלום, שאני התם שטרח בהם העני להפילם לארץ וסמכה דעתיה עליהו.

(11) When does the prohibition begin

כתב המרדכי בשם מהר"ם, שאם ישראל מחזר לקנות וקדם ישראל אחר וקנה, אינו נקרא רשע, ולא שייך עני המהפך בחררה אלא אם כן שהישראל ראשון גמר פיסוק הדמים עם הגוי, ולא היו חסרים רק כתיבת השטר ולהעלות בערכאות שלהם ולברר המקח, וכי האי גוונא אם קדם שמעון והלך לקנותו נקרא רשע, אבל אם לא גמר ראובן עם הגוי ודוחק אותו שמא יוזיל לו הגוי וקדם שמעון וקנאו, לא מיקרי עני המהפך בחררה. ובלוקח מישראל נמי לא מיקרי מהפך בחררה אלא היכא דגמרו הפיסוק כבר הלוקח והמוכר ונתרצו זה לזה ולא היו חסרים רק הקנין, והלך זה וקנאה או באותם דמים או הוסיף דמים, אז נקרא רשע, אבל אם המוכר אינו רוצה למכרה בכך והלך אחר וקנאה לאו רשע הוא, דאי אפילו בכה"ג נקרא רשע, א"כ מפסדין למוכר, שאם יבא ראובן לקנות קרקע של שמעון לא ירצה לתת לו אלא דבר מועט ולא כפי שויה, לא יהא אחר רשאי לקנותם, ורבנן חשו טובא לפסידא דמוכר יען כי מוכר הוא מחמת דוחקו.